

Koho zradí,
aby zachránila vlastní rodinu?

STELLA

TAKIS WÜRGER

HOST

TAKIS WÜRGER
STELLA

STELLA

TAKIS WÜRGER

BRNO 2020

Stella

Copyright © 2019 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München

Cover photo © Landesarchiv Berlin

Translation © Iva Kratochvílová, 2020

Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2020

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-0221-9 (PDF)

ISBN 978-80-275-0222-6 (ePUB)

ISBN 978-80-275-0223-3 (MobiPocket)

*Části tohoto příběhu odpovídají skutečnosti.
Pasáže textu tištěné kurzivou jsou úryvky z vyšetřování
sovětského vojenského tribunálu. Soudní spisy
jsou dnes uloženy v Zemském archivu v Berlíně.*

*Mému pradědečkovi Willimu Wagovi,
který byl v roce 1941 zplynován během Akce T4.*

V roce 1922 soudce poslal Adolfa Hitlera za výtržnictví na tři měsíce do vězení, anglický výzkumník objevil Tutanchamónův hrob, James Joyce publikoval román *Odysseus*, ruská komunistická strana si za generálního tajemníka zvolila Josifa Stalina a já jsem se narodil.

Vyrůstal jsem poblíž městečka Choulex u Ženevy, ve vile se vzrostlými cedry, sedmnácti akry půdy a plátěnými závěsy na oknech. Ve sklepě ležela planše, na které jsem se učil šermovat. V podkroví jsem se zase učil podle pachu rozeznávat kadmiovou červeň a neapolskou žluť a jaký je to pocit, když dostáváte nařezáno ratanovým klepačem.

Tam, odkud pocházím, se na otázku, co jste zač, odpovídá jmény rodičů. Já bych mohl říct, že otec ve třetí generaci řídil koncern, který z Itálie dovážel samet. Mohl bych říct, že matka byla dcerou německého velkostatkáře, jenž kvůli přílišnému pití armagnacu přišel o majetek. „Propil ho,“ říkávala matka, což ovšem nijak nesnižovalo její hrdost.

S oblibou vyprávěla, že na jeho pohřeb přišlo celé vedení „černého reichswehru“.

Večer matka zpívala ukolébavky o padajících hvězdách, a když byl otec na cestách a ona zaháněla samotu pitím, nechávala v jídelně odsunout ke zdi stůl, vytahovala šelakové gramodesky a tančila se mnou vídeňské valčíky. Musel jsem se hodně natahovat, abych jí rukou dosáhl na lopatku. Říkala, že dobře vedu. Věděl jsem, že lže.

Říkala, že jsem nejkrásnější chlapec v Německu, přestože jsme v Německu nežili.

Někdy mi dovolila, abych jí česal vlasy hřebenem z buvolího rohu, který jí přivezl otec, a nabádala mě, že mají být jako hedvábí. Mámila ze mne slib, že až se jednou ožením, budu své manželce česat vlasy. Prohlížel jsem si matku v zrcadle, seděla přede mnou se zavřenýma očima a vlasy se jí třpytily. Slíbil jsem jí to.

Když mi přicházela do pokoje popřát dobrou noc, přikládala mi obě dlaně na tváře. Když jsme chodili na procházky, držela mě za ruku. Když jsme zlézali kopce a ona nahoře vypila sedm osm vrcholových panáků, byl jsem šťastný, že ji smím při sestupu podpírat.

Matka byla umělkyně, malovala. V hale nám visely dvě její malby, oleje na plátně. Zátíší velkého formátu, představující tulipány a hrozny. A malý obraz, pohled zezadu na nějakou dívku s rukama založenýma na bedrech. Dlouho jsem si ten obrázek prohlížel. Jednou jsem se pokusil proplést si prsty jako ta dívka. Nepodařilo se mi to. Matka zobrazila zápěstí tak nepřírozeně zkroucená, že by si přitom každý skutečný člověk polámal kosti.

Často mluvila o tom, jaký ze mě bude veliký malíř, a jen zřídka o tom, jak sama maluje. Kdykoli se připozdilo, vyprávěla, jak snadné prý bylo malovat za jejího mládí. Jako dívka se ucházela o přijetí na Všeobecnou malířskou školu vídeňské umělecké akademie a při zkoušce ztroskotala na kresbě uhlem. Možná ji odmítli také proto, že v té době nesměly na akademiích studovat téměř žádné ženy. Věděl jsem, že se na to nemám vyptávat.

Po mém narození si matka umínila, že budu akademií ve Vídni nebo alespoň Akademií výtvarných umění v Mnichově navštěvovat místo ní. Hlavně jsem se měl mít na pozoru před vším podřadnějším, před Feigeho a Strassburgerovou uměleckou školou v Berlíně nebo Röverovou kreslířskou školou v Hamburku, to prý jsou židácké pelechy.

Matka mi ukázala, jak se drží štětec a jak se míchají olejové barvy. Snažil jsem se, protože jsem ji chtěl potěšit, a pokračoval jsem v učení, i když jsem byl sám. Zajeli jsme si do Paříže podívat se na Cézannovy obrazy v Galerie nationale du Jeu de Paume a matka řekla, že když někdo nakreslí jablko, musí vypadat jako od Cézanna. Směl jsem jí šepsovat plátna, ruku v ruce jsem s ní procházel muzea a snažil se všechno udržet v paměti, když u některého obrazu chválila hloubku barev a u jiného kritizovala perspektivu. Malovat jsem ji nikdy neviděl.

*

V roce 1929 se zhroutil newyorská burza, ve volbách do saského zemského sněmu získala NSDAP pět z devadesáti šesti

křesel a do mého rodného města přijel krátce před Vánoce-
mi povoz.

Sanice klouzaly po sněhu. Na kozlíku seděl cizí muž v ka-
bátě z tmavozeleného lodenu, dlouhém až na zem. Otcí se
ho nikdy nepodařilo najít, ani za pomoci četnictva. Nikdy
se nevysvětlilo, proč onen muž vezl vedle sebe na kozlíku
kovářský vlček.

Bylo nás asi tucet chlapců a na náměstí u kostela jsme
házeli sněhové koule na kovového kohouta na věži.

Nevím, kdo hodil na kočího jako první. Sněhové koule
létaly křížem krážem a rozbíjely se o dřevěný přístřešek na
voze. Jedna zasáhla muže do spánku, myslím, že ta moje.
Doufal jsem, že ostatní chlapci mě za to budou mít rádi.
Muž sebou ani netrhl.

Přitáhl poníkovi uzdu. Dal si přitom načas, slezl z kozlí-
ku, pošeptal zvířeti něco do ucha a zamířil k nám. Zastavil se
před námi, na límec mu kapala tající voda. Byli jsme mladí,
neutekli jsme. Strachu jsem se musel teprve naučit. Kočí
držel v ruce něco krátkého, kovaného, temného.

Mluvil myslím němčinou z kantonu Uri, dialektem, který
jsme v našich krajích slychali jen zřídka.

„Kdo to do mě našil?“ zeptal se tiše a prohlížel si nás. Sly-
šel jsem, jak mi pod nohama vrže sníh, byl přemrzlý a třpy-
tivý. Vzduch páchl mokrou vlnou.

Otec mi říkal, že pravda je znamením lásky. Že pravda je
dar. Tehdy jsem si byl jistý, že tomu tak je.

Byl jsem dítě. Měl jsem rád dárky. Co je láska, jsem nevě-
děl. Udělal jsem krok vpřed.

„Já.“

Hrot kovářského vlčku mi projel pravou tváří u čelistního kloubu a roztrhl mi obličej až ke koutku úst. Přišel jsem o dvě stoličky a půlku řezáku. Vůbec si to nepamatuji. První vzpomínka je až ta, že se dívám do matčiných šedých očí. Seděla u mého nemocničního lůžka a popíjela čaj s žitnou pálenkou, který si nalávala z termosky. Otec byl na cestách.

„Jsem tak ráda, že se ti nic nestalo s rukou, kterou maluješ,“ řekla. Pohladila mi prsty.

Tváří jsem měl provlečenou nit namočenou v karbolce. Rána se mi zanítila. V následujících týdnech jsem se živil slepičím vývarem, který mi denně připravovala naše kuchařka. Zpočátku mi bujon prosakoval mezi stehy.

Léky mě otupovaly. Teprve když jsem se podíval do zrcadla, pochopil jsem, že mě kočího úder připravil o schopnost vidět barvy.

Někteří lidé neumějí rozlišit červenou a zelenou, já jsem ztratil všechny barvy. Karmín, smaragdová, fialová, purpur, azurová, plavá, to pro mě byla už jen jména různých odstínů šedé.

Lékaři by mluvili o cerebrální achromatopsii, poruše barevného vidění, která se někdy dostavuje u starších pacientů po mozkové mrtvici.

To se spraví, říkali by.

Matka mi položila na kolena náčrtník a přinesla mi krabici pastelek. Nechala ji prý dovézt z Curychu, abychom mohli i v nemocnici pokračovat ve výuce.

„Barvy jsou pryč,“ oznámil jsem jí. Věděl jsem, jak důležité pro ni malování je.

Matka naklonila hlavu, jako by mě neslyšela.

„Mami, promiň, já... já už nevidím barvy.“

Zavolala lékaře, musel jsem se podívat na pár obrázků a do očí mi nakapali jakousi tekutinu.

Doktor matce vysvětlil, že se to někdy stává a že to přece není tak zlé, vždyť představení v biografu jsou beztak černobílá.

„Odpusť mi to, mami,“ žadonil jsem, „odpusť mi to, prosím. Mami?“

Lékař prohlásil, že jen zázrakem mi v obličejí zůstala neporušená pleteň lícního nervu. Kdyby se poškodila, nemohl bych mluvit a z úst by mi kapaly sliny. Pronesl něco o dítěti štěstěny. Matka seděla vedle mě. Pila velkými doušky.

*

Matka poslala otci do Janova telegram. Jel zpátky celou noc.

„Moje vina,“ řekl jsem.

„Vina vůbec neexistuje,“ namítl.

Zůstal v nemocnici a spal u mě na kovovém lehátku.

Matka lamentovala: „Co si lidi pomyslí?“

Otec ji okřikl: „Máme si s tím lámat hlavu?“

Když mi v jizvě tepalo, vyprávěl mi pohádky, které slyšel na cestách za obchodníky se sametem z Pěšávaru. Daroval mi starou kovovou krabičku z Haify, zdobenou motivy růží, víčko šlo špatně otevřít a otec řekl, že pokud třikrát přeje-
deme prstem po jejím okraji proti směru hodinových ručiček, splní se nám přání. Matka prohlásila, že jestli ta cetka nezmizí, odejde ona.

Už se mě téměř nedotýkala. Když jsem ji na procházce vzal za ruku, lekla se. Když mi dávala dobrou noc, zůstávala stát ve dveřích a dívala se z okna, přestože venku byla tma. Otec se znovu vypravil na cesty.

Krátce po mém zranění se matka jednou zpila tak, že zůstala ležet v jídelně a já ji musel spolu s kuchařkou odnést do jejího pokoje.

V noci sama vycházela na horské pastviny a doma se občas na dva dny zamykala se svými plátny. Bylo mi osm a nevěděl jsem, jestli to není kvůli mně.

*

Mým nejoblíbenějším místem se stalo jezero za minoritickým klášteřem. Na jedné straně ho lemovala zeď porostlá mechem a na druhé skalní stěna.

Polehával jsem u něj v rákosí a kouřil cigarety z tabáku, který jsem vydrolil z otcových doutníků. Kuchařka mě naučila, jak se na klacek, provázek a ohnutý hřebík loví siveni. Potom ryby vykuchala, naplnila je sekaným česnekem a petrželkou, načež jsme je na břehu opekli na ohníčku a ještě horké snědli.

Kuchařka mi také ukázala, jak se vysává nektar ze šeríkových květů.

Pomáhal jsem jí s pletením vánočky a nosil jí do domu konev s mlékem nadojeným na pastvinách. Někdy jsme vylovili škraloup a podělili se o něj.

V době, kdy si ostatní chlapci nacházeli kamarády a vodili si je domů, jsem věděl, že u nás to nejde, protože je tam

matka. Snad jsem tu samotu vydržel jenom díky tomu, že mi nemohlo chybět to, co jsem neznal.

Matka pila arak, který se zakalil, když ho zalila ledovou vodou. Představoval jsem si, že pije mléko.

Nad jezero vedlo dřevěné molo, které ve slunečním žáru vrzalo. Jednou na podzim jsem stál na samém krajíčku, stmívalo se a já házel po vodě žabky. Když na mě kuchařka ani otec neměli čas a matka pila několik dní v kuse, připadal jsem si neviditelný.

Prohlížel jsem si skalní stěnu a říkal si, proč jsem nikdy nikoho neviděl seshora skočit.

Vyškrábal jsem se po stěně nahoru, přidržel jsem se přitom travnatých drnů a skalních výčnělků. Z vrcholu jsem dohlédl až na dno jezera, bylo vidět pohupující se vodní řasy. Rozběhl jsem se k okraji skály a skočil. Tvrdě jsem narazil koženými podrážkami, voda mi zahučela v uších, byla studená. Když jsem se vynořil na hladinu, špatně se mi dýchalo, měl jsem ale ještě dost vzduchu na to, abych ze sebe vyrazil výkřik. Sledoval jsem vlny, které ve vodě vyvolal náraz mého těla.

Když jsem vstoupil do kuchyně, odkapávala mi z nohavic na dlažbu voda. Kuchařka právě válela těsto a zeptala se mě, čím to byl nápad. Nevěděl jsem, co na to mám říct. Padat přece člověk může jenom sám, pomyslel jsem si. Opřel jsem se o horká kamna. Kuchařka plácla rukou do kachlí, až mouka zaprášila. Podala mi ručník.

Večer si mě dal zavolat otec. Když byl doma, sedával většinou v knihovně. Četl rád a dlouho, ruské romány, haiku, orientální filozofii.

Věděl jsem, že otec s matkou se nemilují.

Žmoulal jsem v prstech klásek rákosových květů, který jsem utrl na břehu.

„Páteři říkají, že jsi skočil,“ začal otec.

Přikývl jsem.

„Proč?“ zeptal se.

Mlčel jsem.

„Víš, že mlčení je někdy horší než lhaní?“

Přitáhl si mě na područku ušáku.

Poslouchali jsme tikot hodin.

„Jak to, že padat je tak krásné, tati?“

Dlouho přemýšlel. Začal si tiše broukat nějakou melodii. Po pár minutách toho nechal. „Protože jsme hloupí,“ odpověděl.

Mlčeli jsme společně.

Zavrtěl hlavou. Ruce na mých ramenou mu ztěžkly, byl cítit jako jeho knihy.

„Copak je, chlapče? Tenhle pohled znám.“

„Matce je dobře?“

Zhluboka se nadechl.

„Matka...“ začal. Zkřivil obličej. „Tvoje matka... všechno je v pořádku, buď na ni hodný.“

Chápal jsem, co má na mysli a že bude lepší mlčet. Mlčení bylo mým způsobem pláče.

„Vydržíme to,“ řekl otec a položil mi ruku na zátylek.

Přikývl jsem. Díval se na mě. Věděl jsem, že to nebyl můj poslední skok.

*

Když myslím na domov, vybavím si lány slunečnic, které se za domem táhly přes pahorky až k lesu.

Naše kuchařka neměla slunečnice ráda, protože prý nevoní. Tvrdila, že lákají včely krásou, ale uvnitř nemají ani kapku nektaru, jenom škaredá semena.

Utíkal jsem do polí, abych našel jejich vůni, a mezi hlavami květů jsem zjistil, že se kuchařka mylí. Za horkých slunečných dnů vedro rozpalovalo pyl a slunečnice voněly, sice jemně, ale já je cítil. A jakmile jsem poznal jejich vůni, občas ke mně zavanula, když jsem si na noc nechal otevřené okno.

Mít dobrý čich bylo důležité. Alkohol jsem dokázal při návratu ucítit už v chodbě.

Ptal jsem se včelaře a zahradnic, po čem voní slunečnice, ale nikdo nevěděl. Věřil jsem, že když dokážu tyhle květiny cítit, něco to znamená.

V roce 1935 matka vypila na oslavu vyhlášení norimberských zákonů lahev bramborového lihu. Neustále si dolévala. Seděl jsem vedle ní a počítal jí sklenice. Pozvedala je na zdraví Adolfa Hitlera, kterému říkala Adolphe, jako by byl Francouz.

Poté co matka toho večera usnula na parketu tanečního sálu, jsem šel do kuchyně. Kuchařka plakala u sporáku a pro útěchu vařečkou ujídala čerstvě ušlehaný máslový krém. Pohlídl jsem ji po tváři, jako hlídl otec mě, když jsem byl malý.